

EVROPSKÝ SOCIÁLNÍ FOND

PRAHA α EU: INVESTUJEME DO VAŠÍ BUDOUCNOSTI

Zpráva ze studijní stáže v Itálii

Studijní stáže v Itálii v Terstu se zúčastnily čtyři sociální pracovníce o. s. ESET – HELP ve dnech 16. až 20. dubna 2012. Stáž byla zorganizována ve spolupráci s prof. Robertem Mezzinou a s Dipartimento Di Salute Mentale Trieste (DSM Trieste).

Terst (Trieste), přístavní město u Jaderského moře v Itálii, leží přímo na hranici se Slovinskem. Je hlavním městem autonomní oblasti Friuli-Venezia Giulia a provincie Trieste. Na konci roku 2007 mělo 208 000 obyvatel. Je jedním z nejbohatších italských měst a vévodí žebříčkům kvality života.

Itálie je země, která začala s reformou veřejné psychiatrické péče na začátku 70. let. Za průkopníka místní deinstitucionalizace je právem považován Franco Basaglia. V roce 1978 byl vydán Zákon 180, díky němuž došlo v Itálii ke zrušení všech psychiatrických léčeben. Místo nich byl vytvořen systém komunitní péče o lidi s duševním onemocněním.

Celý proces reformy začal právě v Centru pro lidi s duševním onemocněním v Terstu (Mental Health Department – dále také MHD), kde byla realizována studijní stáž. Dipartimento Di Salute Mentale Trieste bylo založeno v roce 1981. Poskytované služby MHD jsou uznávány jako jedny z nejmodernějších veřejných zdravotnických služeb pro lidi s duševním onemocněním na světě. MHD Terst je i nadále lídrem inovativních přístupů ke zdravotní péči zaměřených na emancipaci a sociální reintegraci osob trpících duševní poruchou.

Mezi hlavní cíle a záměry MHD patří ochrana duševního zdraví, zodpovědnost za prevenci, diagnostiku, péči i rehabilitaci v oblasti psychiatrie a za organizaci aktivit zaměřených na zachování duševního zdraví místních obyvatel. MHD směřuje k odstranění jakékoli formy diskriminace, stigmatizace a vyloučení osob s duševní poruchou a zároveň se zavazuje k aktivní podpoře zachování občanských práv těchto osob. Klade důraz na propojenost a návaznost služeb, které nabízí.

Organizační struktura Terst MHD

Mental Health Care Services (MHC)

4 zdravotnická centra pro duševně nemocné (MHC): v provozu 24 hodin denně, 7 dní v týdnu, se spádovou oblastí á 60 tis. obyvatel (na každé ze čtyř MHC), každé je vybaveno 6 až 8 lůžky. MHC jsou vstupní branou do systému zdravotní péče, jsou centry pro koordinaci činností a plánování služeb a intervencí.

Psychiatric Diagnosis and Care Service (PDC)

PDC – oddělení působící v rámci Všeobecné fakultní nemocnice zaměřené na diagnostiku vybavené 6 lůžky. Úzce spolupracuje s lékařskou pohotovostí. Hodnotí mimořádné události psychiatrických pacientů a po počáteční intervenci (zásahu) odkazuje případy do příslušných MHC.

Rehabilitation and Residence Service (RRS)

Služby, které úzce spolupracují s MHC, monitorují a koordinují rehabilitační činnosti. Zahrnuje pracovní rehabilitaci, denní centra, přípravu na povolání atp. Sídlo mají v areálu bývalé léčebny San Giovanni.

University Psychiatric Clinic (UPC)

Specializovaná psychiatrická univerzitní klinika. Kromě poskytování péče a pomoci složí UPC pro didaktické a výzkumné účely. Má celkem 10 lůžek, z toho 4 vyhrazené pro komunitní péči.

Celkový počet zaměstnanců celého MHD (DIPARTIMENTO DI SALUTE MENTALE TRIESTE) činí asi 250.

Vstup do služeb MHC

- návštěva během kontaktních hodin některého z center nebo konzultace v centru na základě objednání
- návštěva v domácím prostředí klienta v době krize i mimo krizi
- na základě telefonické žádosti o schůzku či konzultaci
- na základě doporučení GP (praktického lékaře)

Některé zásady, na které MHD klade zvláštní důraz:

- právo na svobodný projev, na každém místě a za každé okolnosti
- respektování morálního, náboženského a politického přesvědčení
- respektování sexuálních preferencí
- právo komunikovat kdykoli s kýmkoli, s kým se člověk rozhodne
- uznání a posilování schopností na místo výhradního zaměření na problémy a handicap
- právo být informován a podílet se na všech rozhodnutích ovlivňujících zdraví nebo život
- právo na to, aby nebyla porušena fyzická integrita a osobní důstojnost (zejména jakákoli forma fyzického omezení)
- právo základní potřeby
- právo vybrat si tým a péči
- Právo vytvářet skupiny
- právo zvolit si pečovatele (pracovníka) stejného pohlaví v případě léčby

Navštívená místa a aktivity během studijní stáže

MHC – Barcola, District 1, Viale Miramare 111, Trieste

Návštěva jednoho z center pro lidi s duševním onemocněním a přednáška vedoucí psychiatrické sestry: V celé Itálii neexistují již psychiatrické léčebny, což je výsledek reformy péče o duševně nemocné, jejímž cílem bylo dostat lidi z izolace v léčebnách zpět do přirozeného prostředí a vrátit jim lidská práva. Do té doby platil v Itálii psychiatrický zákon z roku 1904, který definoval duševně nemocné osoby jako „nebezpečné sobě i ostatním“ a jako „veřejný skandál“. Na základě zákona z r. 1904 byly vybudovány léčebny, u většiny pacientů se jednalo o dlouhodobé nucené hospitalizace. Dle tohoto zákona všechny osoby, které byly v léčebně hospitalizovány déle jak 30 dní, ztrácely všechna občanská práva (právo se ženit, dědit atd.). Transformace psychiatrické péče z ústavní na komunitní trvala mnoho let, postupně byly zrušeny psychiatrické léčebny v celé Itálii (v Terstu není léčebna od roku 1980).

Cílem celé transformace a deinstitucionalizace bylo navrácení duševně nemocných do přirozeného prostředí, jejich integrace do společnosti a navrácení občanských práv těmto lidem.

Cílem center je snížit na minimum nutné hospitalizace co do četnosti i délky, usilovat o prevenci relapsů. Péče je klientům poskytována individuálně, důraz je kladen na přirozené prostředí s možností využití ambulantních služeb v centrech dle potřeby. Finanční prostředky vynakládané dříve na provoz léčeben jsou nyní využívány na provoz a rozvoj komunitní péče.

Areál bývalé psychiatrické léčebny (nyní park San Giovanni): setkání s ředitelem Centra duševního zdraví Robertem Mezzinou, uvítání a bližší seznámení s procesem transformace. Pracovnice byly pozvány na právě probíhající akci na téma „Duševní zdraví a lidská práva“, kterou navštívily.

Návštěva sociálních bytů, ve kterých žijí lidé s duševním onemocněním i lidé se sociálními problémy. Většina obyvatel bytů dříve žila v ústavním zařízení – přednostně byly byty poskytovány těm lidem, kteří byli v uzavřených institucích 10 let i více. Přítomnost pracovníce v objektu se sociálními byty 24 hod. denně. Pracovník vytváří s klienty individuální plán, jehož obsahem je především nácvik dovedností spojených s bydlením a hledání zaměstnání.

Prohlídka textilní dílny (sociální firma). První dílny tohoto typu vznikaly už v 70. letech. Cílem dílny je vytvářet kvalitní výrobky, které obstojí v konkurenci běžného trhu práce. V textilní dílně byla za pomoci designérů vytvořena vlastní módní značka – LISTER. Výrobky jsou vyráběny ze starých oděvů, deštníků apod. Pracovníci-klienti jsou podpořeni „stipendiem“ (250 EUR měsíčně).

Setkání s Robertem Colapietrem (který byl u počátku transformace v 70 letech), který hovořil o filosofii transformace (pozn. je levnější komunitní péče než ústavní), o přístupu pracovníků a veřejnosti k ní, o vzniku sociálních firem (kooperativ) apod.

Prezentace Dr. Barcoloniho – psychiatr z oddělení léčby závislostí. Program léčby závislostí trvá 3 měsíce a je určen pouze pro lidi závislé na alkoholu či drogách (ne např. pro gamblery). Pacienti se zde účastní především skupinových terapií, funguje systém otevřených dveří (jako ve všech Centrech pro duševní zdraví v Terstu, apel na

svobodu rozhodnutí a lidských práv – možnost kdykoliv odejít apod., ukončit léčbu v Programu léčby závislosti je možné však nejdříve po 15 dnech). O nedobrovolných hospitalizacích/léčbě rozhoduje starosta města (v průměru ročně 20 případů - v Terstu). Program je poskytován v areálu bývalé psychiatrické léčebny.

Závěrem

Transformace psychiatrické péče v Itálii pomohla lidem s duševním onemocněním začlenit se do běžné společnosti, byla jim vrácena základní lidská práva. Bydlí důstojně v bytech po dvojicích (žádné velké skupiny, které se opět přibližují ústavnímu zařízení) s podporou pracovníků. Mnozí z nich pracují v sociálních firmách či dochází do komunitních center (zabránění relapsu onemocnění). Transformace umožnila rozvinout sociální podnikání, které je konkurenceschopné. Zdravotní i sociální služby jsou financovány ze stejného resortu, díky tomu mohou efektivněji fungovat. Tento rozdíl od ČR se odráží nejen v poskytování péče, ale i v přístupu odborných pracovníků – psychiatři a sociální/psychiatrickí pracovníci nejen úzce spolupracují, ale jejich role se prolínají (psychiatři – lékaři pracují v terénu apod.).

Zrušení psychiatrických léčeben se ukázalo jako přínosné nejen pro lidi s duševním onemocněním, ale i pro veřejné finance, jelikož komunitní péče v dlouhodobém horizontu nezatěžuje tolik veřejný rozpočet jako ústavní léčba.

Areál bývalé psychiatrické léčebny v Terstu využívá široká veřejnost, sídlí zde nejen sociální služby, ale i divadlo, část univerzity, restaurace, zahrady včetně růžového sadu apod.

Růže ... byla předána účastnicím stáže jako symbol transformace psychiatrické péče...

V Praze dne 27. dubna 2012

Sepsaly: Černá, Němcová, Podhajská, Tomášová

Další informace jsou k dispozici na webových stránkách: www.triestesalutementale.it